

Industrispørgsmaal.

I.

Socialpolitikerne og Industrireformen. Prof. Schmoller om «Strømninger» i Næringslovgivningen. Prof. Marchets Forskjel mellem Fabrik og Haandværk. Industrifrihed og Industriorganisation. Industrielle Korporationer. Industrielle Stridigheder. Ludlow om Arbejdsgiveres og Arbejderes Troværdighed. Undersøgelser af økonomiske Forhold.

Cohn, Stieda og Embden om Organisationen af saadanne Undersøgelser.

Af nationaløkonomiske, socialpolitiske og socialistiske Kongresser, Fagforeningskongresser og andre Arbejderkongresser, Kongresser for «the promotion of social science» eller «pour l'avancement des sciences sociales», Kongresser for Forbedringen af Kvindens Stilling og for alle mulige andre sociale Øjemed — er der i det sidste Efteraar, maaske i endnu højere Grad end i tidligere, blevet afholdt en stor Mængde i Tyskland, Østrig, Frankrig, England, Belgien og Schweiz. At levere Referater af Forhandlingerne paa den franske Arbejderkongres, den tyske do. i Gera, de engelske «trades-unions», de tyske «Gewerkvereins» «Verbandstag», «Frauentag»'en i Hannover, den socialistiske «Verdenskongres» i Gand og hvad alle de andre nu hedde, — vilde føre altfor vidt, og er heller ikke nødvendigt, forsaavidt vi ad anden Vej end gennem Referater kunne fremføre de behandlede Spørgsmaal og

Forhandlingernes Resultater for Læserne. Som to af de Kongresser, der ligge os nærmest, maa nævnes de østrigske Nationaløkonomers (anden) Kongres i Gratz (i September) og de tyske Socialpolitikeres (femte) «Generalforsamling» i Berlin (i Oktober). Men hvad den første angaar, gjorde den baade i kvalitativ og kvantitativ Henseende Fiasko, hvorfor det ikke kan lønne sig at standse ved den, og hvad den sidste angaar, saa skulle vi idag, — uden at holde os til Referatets Form og medtagende nogle andre herhenhørende Emner —, fremdrage den ene Gruppe af de dér forhandlede Sager, nemlig de «die Gewerbeordnung» vedrørende Spørgsmaal. Derimod lade vi de to andre forhandlede Sager, nemlig Kommunal-skattespørgsmaalet og Spørgsmaalet om en tysk-østrigsk Handelstraktat, foreløbig hvile. —

Forhandlingerne paa Socialpolitikernes Møde om «die Reform der Gewerbeordnung» sluttede med Vedtagelsen af følgende af Prof. Schmoller foreslaaede Resolution: «Den for Tiden nødvendige Reform af Industriordningen kan hverken bestaa i en Gjenopliven af Lavsvæsenet eller i en almindelig Statsorganisation af Industrien eller af de industrielle Foreninger, men den skal forsøge at underkaste de Punkter af vort industrielle Liv, der fremvise betydelige Misligheder og følelige Huller, hvilke ikke kunne rettes eller udfyldes alene ved Sædvanerne og det private Foreningsliv, en i sin Aand ensartet retlig Ordning, der stemmer med den moderne Teknik og vor Tids politiske og moralske Ideer.» — Saaledes lyder den vedtagne Resolution. Havde Forhandlingerne ikke bragt andet Udbytte end den, havde de i Grunden slet intet Udbytte bragt; thi Resolutionen er jo i Virkeligheden ganske intetsigende. At der ikke kan

være Tale om at gjenindføre det gamle Lavsvæsen, at en almindelig Statsorganisation af Industrien ikke gaar an, og at de Lovgivningsbestemmelser Industrien vedrørende, der maatte blive givne, bør stemme med Tidens Krav — det er Truismer, det er Sætninger, som ethvert fornuftigt Menneske maa godkjende. Af Interesse vilde det derimod have været at faa at vide, hvorledes de tilstedeværende Misligheder tænkes afhjulpne, og ved hvilke specielle Lovgivningsbestemmelser man agter at «udfylde Hullerne», — men derom melder Resolutionen Intet. Resolutionen er af en saadan Beskaffenhed, at Alle, baade Socialpolitikere og orthodoxe Nationaløkonomer, maatte kunne enes om den; hvorimod der naturligvis paa ingen Maade var Enighed om alle de enkelte Opfattelser, der gjordes gjældende under Forhandlingerne.

Disse indlededes af Prof. Schmoller. Han aabnede sit Foredrag med nogle Bemærkninger om de «fire Strømninger», der have gjort sig gjældende: Lavstvungen, den bureaukratiske Retning, Næringsfriheden og den sociale Reform. Lavsvæsenet gav Indlederen den Kompliment, at det bidrog til at haandhæve Standsfølelsen og til at give Lavsledemmerne Sans for Haandværkets Værd, at det muliggjorde Kontrol med Lærlingevæsenet, Svendeforholdene o. s. v. Det fulgte imidlertid ikke med Tiden, og afløstes ganske naturligen af Næringsfriheden; men uheldigvis var dennes Fordringer udgaaet fra Doktrinære og Idealister; Doktrinen blev uddannet til Trossætninger; hvad man lovede, saa man sig ikke i Stand til at holde, og selv den ubetingede Friheds mest enragerede Ordførere blev efterhaanden nødte til at indrømme Nødvendigheden af forskellige Indskrænkninger i den industrielle Frihed. Efter dette Udfald mod Manchesterdoktrinen fandt Taleren

sig opfordret til at forsikre, at han ikke kæmpede imod den fri Konkurrence, som han tværtimod betragtede som «et af Fremskridtets vigtigste psykologiske Momenter, men kun som et psykologisk Moment, der kun gjaldt saa længe (!) som der ikke viste sig Skyggesider». Paa mange Punkter kunde, indrømmede han, den fri Konkurrence være velsignelsesrig; men hvor totalt forskellige Samfundsklasser med grundforskjellig Dannelse stod ligeoverfor hverandre, var den ikke paa sin Plads; dér fordrede han Statens Beskyttelse; han forlangte Retsskranker, og at Staten skulde holde fast paa sit *nobile officium*: de Svages Beskyttelse. Han indrømmede, at Industrireformen maatte gaa ud fra, at den tidligere Modsætning mellem lavsmæssigt Haandværk og fabrikmæssigt Arbejde definitivt var afskaffet, og forsaavidt en Graduering var nødvendig ved de enkelte Reformers Gjennemførelse, burde man holde sig til ydre Kjendetegn (Brugen af Damp- eller Vandkraft, Arbejdernes Tal, bestemte tekniske Apparater o. s. v.). Den hele Haandværks-, Fabrik- og Arbejdslovgivnings Enhed burde vel være det Maal, der skulde stræbes efter; men de enkelte Forretningers tekniske Natur fordrede dog mere end tidligere en Speciallovgivning.

Men — maa man her rigtignok spørge — hvad Værdi kan der tillægges disse «ydre Kjendetegn»? Ogsaa Prof. Dr. G. Marchet gjør sit Bedste for at statuere en væsenlig Forskjel mellem Haandværks- (Gewerbe) og Fabrikdrift (Industrie) i sit Skrift «Die Aufgabe der gewerblichen Gesetzgebung» (Weimar, 1877), — et Skrift, der ingenlunde er baaret af nogen stærk Frihedsaand (snarere det Modsatte), men som har den Fortjeneste at give dem, der ikke have Tid og Lejlighed til at sætte sig ind i de

saa talrige industrielle Enkeltspørgsmaal, en kort sammentrængt Oversigt over disse Spørgsmaal i deres Sammenhæng. Prof. Marchet anerkjender, at de sædvanlige Skjelnemærker mellem Fabrik- og Haandværksdrift (— hvorefter der hist skulde arbejdes med Maskiner, her kun med Redskaber; hist med Damp, her uden Hjælp af saadanne Naturkræfter; hist med en vidtdreven, her kun med en tarvelig Arbejdsdeling; hist med Maskiner baade som Motorer og Værktøjsmaskiner etc.) — ere ganske utilstrækkelige. Og hvad angaar det af de fleste Lovgivninger (den franske, østrigske, engelske, belgiske, sachsiske, schweiziske o. s. v.) brugte Skjelnemærke (Arbejdernes Tal), saa forkaster han ogsaa det, bl. A. fordi alene den Omstændighed, at en Forretning antog én Arbejder til eller afskedigede én kunde medføre, at den med ét Slag blev forvandlet til en Fabrik resp. til et Haandværk, og derved undergivet helt andre Lovgivningsbestemmelser, selv om Forretningens Karakter forblev ganske uforandret. Marchet indrømmer derfor, at det er umuligt at drage nogen sikker formel Grænse mellem Fabrik og Haandværk; men han fastholder, at der er en indre Forskjel herimellem, og han anser det baade for muligt og for nødvendigt, at Lovgivningen skjelner herimellem. Forskjellen bestaar da deri, at i Haandværket er Producentens og Konsumentens Subjekt specifikt individuelt, hvorimod ikke Individet men Kapitalen optræder som producerende Kraft i Fabrikdriften. Som andre Mærker anfører han det forskjellige Forhold mellem Arbejdsherre og Arbejdere, den forskjellige Stilling ligeoverfor Lærlingevæsenet etc. Men han beviser rigtignok ligesaa lidt som Prof. Schmoller, hvorledes der kunde tillægges disse Skjelnemærker Andet end en højst be-

grænset Værdi, og han synes ikke ret at have tænkt over Vanskelighederne ved den praktiske Anvendelse.

Naar de individuelle Kræfter ret skulle udfolde sig, saa maa — det indrømmes af begge de nævnte Professorer — Frihedens, *in casu* Næringsfrihedens Princip respekteres. Men «Industriefriheden er langt fra at være en Industriordning; Friheden i og for sig er ingen Løsning, men kun et ubesvaret Spørgsmaal.» «Organisation» er en Nødvendighed, og uden ret at gjøre sig klart, hvorlangt denne Fordring fører, forlanger Marchet Industriens «Organisation». «Denne Trang til Organisation, der i den nyere Tid udtales stedse tydeligere og begrundes stedse dybere, har Østrig samtidigt med Proklamationen af den industrielle Frihed» til en vis Grad søgt at tage Hensyn til, idet den østrigske Næringslov af 20de Decbr. 1859 lod de gamle Lav blive afløste af ny industrielle Tvangsforeninger. Disse Foreninger, som Marchet omtaler med en vis Velvilje og betegner som et «Specificum Oesterreiches» (den tyske Næringslov af 1869 kjender dem ikke), ere dog ikke fyldestgjørende. Marchet ønsker Indførelsen af industrielle Korporationer, der (maaske paa en lignende Maade som de saakaldte «Hamburger Innungen») skulle omfatte baade Mestre og Medhjælpere. Men Schmoller fremhæver, at der endnu mangler ethvert brugbart Forslag, hvorefter de industrielle Korporationer kunde underkastes en gennemgribende Statsorganisation; derimod forlanger han, at man ved en Lov indeholdende Normativbestemmelser skal sikre Arbejder- og Arbejdsgiverforeningerne saavelsom de Foreninger, der omfatte baade Arbejdere og Arbejdsgivere, Muligheden af en normal Udvikling, fremme den harmoniske Samvirken mellem Arbejdere og Arbejdsgivere,

bestemme Foreningernes Kontrolret med Hensyn til Lærlingevæsenet, det industrielle Skolevæsen o. s. v. I Sammenhæng med disse Foreninger staar Spørgsmaalet om Haandværksdomstole, industrielle Voldgiftsretter, Arbejdskamre o. L. I Marchets Skrift anføres der Adskilligt om disse Korporationers Betydning og Virkemaade, om Statens Stilling til dem m. m., hvorpaa vi dog ikke her skulle gaa ind. Marchet synes at mene, at Afgjørelsen af, om en Forretning er Haandværk eller Fabrik, skal overlades til disse Korporationer, saa at Lovgivningen bliver fritaget for at indlade sig paa den vanskelige Definition af disse over i hinanden flydende Begreber.

At «Enighedskamrene» kunne virke ret gavnligt, det mene ikke blot Schmoller og Marchet, men det antages ogsaa af Mange, der staa paa et andet Standpunkt end de nævnte Socialpolitikere. Men — bemærker Marchet meget rigtigt — skulle Enighedskamrene kunne virke i Overensstemmelse med deres Bestemmelse, maa det gøres dem muligt at erhverve et nøje Kjendskab til de faktiske Forhold, der udgjøre Præmisserne for den Slutning, der skal drages. De maa derfor bemyndiges til at afhøre Vidner, anstille Undersøgelser over de industrielle Forhold o. s. v. Her komme vi da til Spørgsmaalet om «Undersøgelsen af Industri-stridigheder», til hvis Belysning Foreningen for Socialpolitik nylig har udgivet et i alle Bidrag, som vi passende kunne omtale i denne Sammenhæng.

Dette Bidrag er en Oversættelse af et for en Del Aar siden holdt Foredrag af den af det engelske Arbejderspørgsmaals Udvikling højt fortjente J. M. Ludlow. De samme Grunde, der have bestemt den tyske Forening for Socialpolitik til nu at offentliggjøre en Oversættelse af et

femten Aar gammelt Foredrag, opfordre os til her at meddele et Resumé af det.

De industrielle Stridigheder, — der, under hvor forskjellige Former de end fremtræde, i Grunden altid til Syvende og sidst ere et Spørgsmaal om Fortjeneste, om Muligheden af at afgive noget af Fortjenesten, om Nødvendigheden af at faa større Fortjeneste etc. — interessere ikke blot de stridende Arbejdsgivere og Arbejdstagere men ogsaa det ikke-industridrivende Publikum. At faa Stridsspørgsmaalet belyst paa en saa paalidelig Maade, at det bliver muligt at træffe en retfærdig Afgjørelse, er imidlertid forbundet med mange Vanskeligheder. Vi skulle høre, hvad en med Arbejderforholdene saa fortrolig Mand som Ludlow mener herom.

Under sædvanlige Forhold — bemærker Ludlow — ville vi, naar vi ville have Oplysninger om industrielle Forhold, henvende os til Arbejdsgiveren. Ham staa vi, der indlade os paa saadanne Undersøgelser, i Almindelighed nærmere, og ham er det os lettere at faa fat paa. Han er ofte en dannet Mand, i alt Fald i det Ydre; han er ofte indflydelsesrig, og forsikrer han Noget «paa Ære», saa kvationerer den Frakke, han bærer, for hans Udsagns Paalidelighed. Hans Opfattelse af Stridsspørgsmaalet blive vi lettere bekjendt med, og tillægge den ganske *a priori* en vis Troværdighed. Og i mange Henseender giver selve Stillingen som Arbejdsgiver den ogsaa en virkelig Troværdighed. Arbejdsgiveren er paa Grund af sit højere og mere centrale Standpunkt langt bedre end Arbejderen i Stand til at skaffe sig et almindeligt Overblik, til at forstaa Forholdet mellem de enkelte Dele, og mellem Produktion og Konsumtion, ligesom han ogsaa i Reglen er dygtigere og besidder langt mere al-

mindelig Intelligens. Det er altsaa forsaavidt ganske naturligt, at vi gjerne tillægge Arbejdsgiverens Udsagn stor Vægt. Men uheldigvis holder Arbejdsgiveren i Almindelighed ikke af at sige Alt, og gjør han det, er det oftest under Tavsheds Løfte, hvorved det bliver os umuligt at prøve hans Opgivelsers Nøjagtighed. Navnlig Frygten for Konkurrenterne gjør, at Arbejdsgiveren saa godt som aldrig udtaler sig udtømmende og fuldt oprigtig. Som almindelig Regel kan man slaa fast, at Formodningen er for, at hans Udsagn ikke er afgjørende eller fuldstændigt, og at det trænger til et Supplement. — Som anført indtager Arbejdsgiveren en mere central Stilling, og dette er jo ganske vist et Fortrin; men uheldigvis er hans Erfaringskreds i Almindelighed meget snæver: han kjender kun sin egen Industrigren, og selv den kjender han ofte kun indenfor meget snævre Grænser. Alligével holde Arbejdsgiverne meget af at tale om de industrielle Forhold og Arbejdsforholdene i Almindelighed. Men hvad véd de derom? Fabrikherren kjender sin egen Fabrik; men Konkurrencehensyn holder ham ofte ude fra Kjendskab til Andres Fabriker. I Fabriker, hvis heldige Drift afhænger af Maskinernes Fuldkommenhed eller af særlige Fabrikationsprocesser, findes der Afdelinger, og det er netop de interessanteste, hvortil yderst faa Fremmede og saa godt som aldrig andre Fabrikanter faa Adgang. Faktisk kjender derfor Fabrikanten foruden sin egen Fabrik sjeldent mere end nogle faa andre Fabrikanters, med hvilke han staar i særligt Venskabsforhold. En Undtagelse udgjøre kun de Fabrikanter, der have erhvervet sig deres Arbejderes Tillid, og ved Hjælp af dem faa en Kundskab om Arbejdsforholdene i andre Fabriker, som de aldrig vilde kunne have skaffet sig ved egne Anstrengelser. Som

anden Regel slaa vi derfor fast, at den Beretning, Arbejdsherren giver, kun kan betragtes som korrekt for hans egen Fabriks og nogle faa andres Vedkommende. — Nu vil man maaske indvende, at selv om Arbejdsgiverens Erfaring kun er begrænset, saa følger dog ikke deraf, at den er utilstrækkelig. En Mursten kan godt være en Prøve paa en stor Mængde af Mursten, og én Fabrik kan give en tilstrækkelig Forestilling om en stor Mængde af Fabriker af samme Art. Vi mene dog, at det er voveligt, at uddrage almindelige Slutninger af en enkelt Fabrikants Udsagn. De Fabrikanter, der overhovedet ere villige til at aflægge Vidnesbyrd i et omtvistet industrielt Spørgsmaal, høre oftest hjemme blandt de hæderlige Fabrikanter, og kjende kun lidet til de Kneb, der bruges af deres uhæderlige Kolleger. Det kan vistnok som Regel siges, at de Oplysninger, der fortrinsvis skaffes tilveje, kun gjælde de oprigtigste og mest velmenende Arbejdsherrers Praxis. — Ved meget omfattende Fabriker eller hvor Alder, Svagelighed el. L. nøder til at opgive den personlige Kontrol, kan det endog blive umuligt for Fabrikherren at kjende sin egen Fabrik i det Enkelte. Værkførere, Formænd og andre med Tillidsposter betroede Personer tillade sig ofte Ting, der ganske stride imod Fabrikbestyrelsens øvrige Aand, — uden at Fabrikherren faar Noget at vide herom. Det er utvivlsomt, at selv de mest energiske Fabrikherrer ikke vide Alt, hvad der foregaar i deres Fabriker, og at Folk med blot gennemsnitlig Energi ikke have den ringeste Anelse om mange Ting, som Værkførerne tillade sig, — og alligevel afgive de ganske bestemte og positive Erklæringer om hele Forretningsgangen i deres Fabrik. Og har Fabrikanten paa Grund af Alderdom overladt den største Del af Forretningsførelsen til

en yngre Kompagnon, en Søn eller en anden Nærstaaende, saa kan han, da hans velmenende Sind ikke har forandret sig, slet ikke begribe, at der er sket den mindste Forandring i Fabrikbestyrelsen, selv om de indførte Forandringer ere meget radikale. Maaske gjøre Sønnen Nar af den Gamles slet anbragte Velvilje og udsuge Arbejderne paa det Ubarmhertigste. Naar saa tilsidst al venkabelig Forbindelse mellem Arbejdsgiver og Arbejdere er ødelagt, og Arbejderne en skjøn Dag nedlægge Arbejdet i den Fabrik, der maaske har været berømt for en halvhundredaarig Fred, — saa kan den gamle Herre kun slaa Hænderne sammen over Arbejdernes Utaknemmelighed, og naar han saa vender sig til Publikum, vil han anføre tyve Aar gamle Data, uden at ane, at de nu have tabt al Betydning. Heraf følger, som fjerde Regel, at Arbejdsgiverens Udsagn selv indenfor hans Erfaringers Grænser, hvor oprigtigt det end er, dog ikke altid er korrekt. — Endelig er der Grænser for Arbejdsgiverens Sandfærdighed. Selvfølgelig er hans Udsagn, omend ubevidst, farvet af Privat- eller Klasseinteressen; han er forudindtaget og ensidig, og har ofte overordenlig ondt ved at bøje sig for Kjendsgjæringer. Da han ofte i højere Grad end Undersøgeren har Forstand paa det, der er Gjenstand for Undersøgelsen, véd han hvad han kan sige og hvad han maa tie stille med, og forstaar, selv uden at gjøre sig skyldig i direkte Usandhed, at lede Undersøgeren ind paa et Spor, der fører til urigtige Slutninger. Og hvor det drejer sig om Stridigheder mellem Arbejdsgiver og Arbejder, ere vi næsten altid tilbøjelige til hellere at betragte hin end denne som en Mand af Ære. Dog mindes vi, naar vi have Forretninger med Arbejdsgiveren, kun altfor ofte om, at han ikke er det. Vi burde ved en

upartisk Vurdering af Arbejdsgiverens Udsagn, mindes, at Brugen af falske Fabrikmærker, falsk Vægt og Maal, Forfalskning af Varer, uhyre Reklame for forholdsvis værdiløse Artikler o. s. v. ere Kneb, der ikke blot høre hjemme blandt de lavest stillede Fabrikanter, men ogsaa findes blandt de største. Vi have ikke den ringeste Ret til kun da at lade være med at tro en Fabrikant, naar han overalt bekendtgjør, at hans Vare afgjort er den allerbedste, — og saa i det næste Øjeblik fuldstændigt tro ham, naar han paastaar, at han betaler den højeste Løn i sin Industriegren, men at hans Arbejdere ere en Bande Skurke og Løgnere. Den Omstændighed, at der i mange Forretninger bruges bedrageriske Kneb, burde dog gjøre os lidt forsigtige ligeoverfor Udsagn af Arbejdsgivere, forsaavidt disses Karakter ikke garanterer deres Paalidelighed. Og endnu dette: Det er muligt, at de mest hæderlige og mest velmenende blandt Arbejdsgiverne i Reglen, da de Intet have at skjule og Intet at maskere, ere de mest beredvillige til at give Oplysninger om de industrielle Forhold; men næst dem findes de mest talelystne blandt dem, der under en rigelig Ordstrøm og vildledende Tale haabe at skjule og maskere det Meget, de have at skjule og maskere. Herimod kan der ikke angives noget positivt Beskyttelsesmiddel; men i Reglen gjør man vist vel i at optage med Mistro Udtalelser af ganske overordenlig Velvilje mod Arbejderen. Den mest fordomsfulde Forkæmper for Arbejdsgivernes Klasseinteresser, den mest lidenskabelige Angriber af Arbejdernes Tyranni og Uærlighed er ofte i sine faktiske Opgivelser paalideligere end den tilsyneladende mest blødhjertede Arbejdsgiver, der fortæller, at hans eneste Livsmaal er at være sine Ar-

bejderes Velgjører, og som sukker efter den Dag, da de ville være tilstrækkeligt dannede til at indse det Taabelige i deres Fagforeninger og deres Striker.

Den udenforstaaende Forsker henvender sig ikke saaledes til Arbejderen som til Arbejdsgiveren. Vel kommer der fra Arbejderne, efterhaanden som de skaffe sig Organer i Pressen, stedse flere Bidrag til Belysning af de industrielle Stridigheder, sete fra Arbejder-Standpunktet; men Adgangen til Arbejder-Verdenen er dog fremdeles i mange Henseender lukket for Udenforstaaende. Arbejderens Mangel paa Dannelse berøver ham de ydre Tegn paa Respektabilitet, der i Almindelighed synes at tale for Troværdigheden af Arbejdsgiverens Udsagn. Men selv om han er i Besiddelse af større Dannelse, saa maa dog hans Stilling som Arbejder stærkt begrænse Værdien af hans Vidnesbyrd; thi denne Stilling er en underordnet, holder ham ude fra Forstaaelsen af Forretningen i dens Totalitet, og bringer ham kun i Berøring med Enkeltheder, der i hans Øjne maa faa en overdreven Betydning. Da hans Hovedtanke er rettet mod Lønningsspørgsmaalet, er han tilbøjelig til at bedømme Alt, hvad Fabrikherren gjør, i Forhold til Lønningen, og han gaar ud fra, at Fabrikherren ikke spekulerer paa Andet end paa at finde Midler til at nedsætte Lønnen. Derved føres han til at betragte alle Forandringer — ogsaa saadanne, der slet ikke berøre hans Stilling eller vel endog forbedre den — med et højkonservativt Had. Avles der Misforstaaelser ved denne Betragtningssmaaade, saa modvejes de dog ved Omstændigheder, der give Arbejderens Udsagn en forholdsvis højere Værdi. Har man overbevist Arbejderen om, at man ikke søger Oplysninger om hans Kaar i det Øjemed at skade ham, vil han i Almindelighed være i høj Grad aaben-

hjertig: han har jo Intet at holde hemmeligt, og ønskede han at holde sin Løn hemmelig, saa vilde han dog ikke kunne gjøre det, da hans Medarbejdere ville kunne give Oplysning herom. Uden Tvivl er Arbejderen næsten altid tilbøjelig til at angive sin Fortjenestes Minimumsbeløb, medens Arbejdsgiveren, forsaavidt han overhovedet nævner noget Tal, angiver Maximum; men de Vildfarelser, der skrive sig herfra, kunne dog let korrigeres. Som Regel kunne vi slaa fast, at under behørig Kontrol vil Arbejderens Udsagn om hans egen Fortjeneste være korrekte end Arbejdsgiverens, thi Arbejderen har hverken dennes Opfordring eller Lethed til Hemmeligholdelse. — Men ikke blot om sin egen, øjeblikkelige Fortjeneste giver Arbejderen Oplysninger, hvis større Nøjagtighed er sandsynlig. Medens Fabrikherren lægger an paa Stabilitet, er Arbejderen netop det Modsatte af stadig: han vandrer fra det ene Sted til det andet, og skaffer sig derved forskjelligartede Erfaringer, paa en saadan Maade, at han oftest er en langt kompetentere Bedømmer af Arbejdsbetingelsernes Gjennemsnitsforhold og Svingninger end Arbejdsgiveren. Overhovedet gjør man altid bedst i til Arbejdsgiverens Oplysninger at føje Arbejderens. Dog betone disse sædvanligvis Skyggesiderne vel stærkt. Ogsaa maa det bemærkes, at de Arbejdere, der ere de mest beredvillige til at afgive Vidnesbyrd, ikke saa meget høre hjemme blandt de bedst stillede, men snarere blandt de mest utilfredse. Arbejderen taler mest om de mindre gode Forhold, medens Arbejdsgiveren kun taler om de bedste; derfra Forskjellen mellem deres Angivelser. Gjennemsnitslinjen maa drages noget over det Niveau, Arbejderne angiver, og ganske sikkert under det, Arbejdsgiveren anfører. — Naar imidlertid Arbejderen taler om

Andet end Arbejdsforholdene, fortjener hans Udsagn kun liden Tiltro. Navnlig ere hans Oplysninger om Arbejdsherrens Fortjeneste upaalidelige. Oftest er han ganske ude af Stand til at vide, af hvilke Betingelser den afhænger, eller i ethvert Fald ude af Stand til at vurdere disse; han forvexler ofte Brutto- med Nettoudbyttet, og overdriver næsten altid dette stærkt. Dog vilde det være uklogt at forkaste som ganske værdiløse alle hans Bemærkninger om Ting, der ligge udenfor hans umiddelbare Iagttagelse, men som berøre Arbejdsgiverens Interesser og Fabrikens almindelige Forhold, da han ofte ad forskellige Veje kan skaffe sig Kundskab herom. — Endelig kan Arbejderens, ligesaa vel som Arbejdsgiverens, Udsagn være ligefremt usandt. Vi have ikke Lov til at glemme, at Arbejderen kun altfor ofte opdrages af sin Herre til Usandhed og Uærlighed. Næsten alle den uredelige Fabrikants Kneb udføres ved Hjælp af hans Arbejdere. Det er en af de værste Følger af disse industrielle Bedragerier, at de, ligesom en Bunke Skarn, der kastes i en Brønd, synke til Bunds og fordærve det ene Samfundslag efter det andet. Urtekræmmeren forfalsker ved Hjælp af sine Butiksdrenge, Bageren ved Hjælp af sine Svende, Fabrikanten lader sig lave falske Fabrikmærker og lader sine Arbejdere klistre dem paa Varerne, lader dem veje med falsk Vægt o. s. v. o. s. v. Paa denne Maade opdrages Arbejderen til Uærlighed, og det er et Held, at hans Fordomme, Lidenskabelighed og Mangel paa Dannelse paa en vis Maade beskytter imod hans Usandfærdighed. Han er ofte for voldsom til at kunne lyve med Overlæg, og selv hans Løgne skuffe kun sjældent. Han er ikke tilstrækkelig oplært til at kunne lyve systematisk, og han er bestandig udsat for den Fare, at hans Udsagn

skal blive berigtiget af hans Kammerater. Og man kan som sidste Regel opstille den Sætning, at de bedre Arbejders Udsagn, om end ofte fordrejet af Lidenskab eller Fordom, i Almindelighed er oprigtigere end Arbejdsgivernes. Ja, vi kunne gaa endnu videre: Paa Grund af mangelfuld Dannelse er Arbejderen ofte ude af Stand til at give rigtige Anskuelser, som han instinktmæssigt er kommen til, et rigtigt Udtryk. Det er saa langt fra, at det, der i et industrielt Stridsspørgsmaal taler til hans Gunst, utilbørligt fremdrages og farves for stærkt ved hans Rhetorik — hvad man ofte fejlagtigt paastaar —, at han tværtimod ofte overhovedet ikke véd, hvorledes han skal fremføre det, og ofte slet ingen Anelse har om sine Grundes Vægt. Arbejderne ere paa Grund af mangelfuld Dannelse ofte i den Grad ude af Stand til at føre deres Sag og til at belyse de Punkter, der i den allerstærkeste Grad tale i deres Favør, at en industriel Strid kan udkæmpes, uden at Publikum nogensinde faar dens rette Sammenhæng at vide.

Baade Arbejdernes og Arbejdsgivernes Udtalelser om de mellem dem verserende Stridigheder lide altsaa af betydelige Mangler, og det er indlysende, at det vilde være ønskeligt, om man kunde faa dem supplerede og korrigerede ved Udtalelser fra Tredjemænd. En stor Mængde Folk staa i saadan Forbindelse baade med Arbejdere og Arbejdsgivere, at de kunne give nøjagtige og værdifulde Meddelelser. Det behøver imidlertid ikke nogen nøjere Paavisning, at man ogsaa ligeoverfor dem maa være paa sin Post, og vogte sig for uden Videre at tage dem for gode Varer. —

De Arbejdskamre, hvis Opgave det vil være at undersøge, at forebygge eller udjævne Stridigheder mellem

Arbejdsgivere og Arbejdere, ville gøre vel i at overveje, hvad Ludlow siger i sit her refererede Foredrag. Der bør overhovedet skænkes det Eftertanke af alle — officielle saavel som private — Undersøgere af Arbejderspørgsmaal. Men Ludlow har indskrænket sig til Betragtningen af et enkelt Punkt (— Spørgsmaalet om hvilken Troværdighed der kan tillægges Arbejdsgiveres og Arbejderes Erklæringer om industrielle Stridigheder —) og selvfølgelig bliver der mange andre Punkter at tage i Betragtning, naar man skrider til Undersøgelsen af industrielle (og overhovedet økonomiske og sociale) Tilstande. At en saadan Undersøgelse er nødvendig er indlysende. Man forlanger, at Lovgivningsmagten skal «gøre Noget»; men inden den kan skride til Handling, maa dog det Omraade, der paatænkes velsignet med ny Love, være saa godt undersøgt, at Lovgivningsmagten med Rette kan paastaa at kjende det. Naar Undersøgelsen har skaffet det fornødne Materiale tilveje, — først da kan der træffes Bestemmelse om de enkelte Forholdsregler.

I Tyskland har Regeringen for ikke længe siden foranstaltet Enquête'r over forskjellige industrielle Forhold, for at det for Afgjørelsen af det omdebatterede Spørgsmaal om en Industrireform's Ønskelighed fornødne Materiale derved kunde tilvejebringes. Man har imidlertid været meget misfornøjet med den Maade, hvorpaa Regeringen har grebet Sagen an, og Foreningen for Socialpolitik har anset det for hensigtsmæssigt at give Regeringen nogle Vink med Hensyn til Equêtevæsenet. Den har derfor i et lille Hefte, sammen med det ovenfor omtalte Ludlow'ske Foredrag, udgivet tre Betænkninger (Gutachten) over denne Sag. Prof. Dr. Gust. Cohn, der allerede tidligere har gjort sig bekjendt ved en Afhandling

om parlamentariske Undersøgelser i England, giver i sin «Undersøgelse af Kjendsgjæringer paa det sociale Omraade» en ypperlig Fremstilling af det engelske Enquêtevæsen. Docent Dr. Stieda giver en ligeledes meget interessant Beskrivelse af Enquêtevæsenet i Frankrig, medens Handelskammersekretær Dr. Embden, støttende sig til sine ved Deltagelse i de seneste tyske Enquêter indvundne Erfaringer, besvarer Spørgsmaalet: hvorledes bør Enquêter organiseres?

Ved en Enquête forstaar Dr. Embden: «en af en ifølge Loven dertil avtoriseret Faktor anordnet Fremgangsmaade, hvis umiddelbare Opgave er Konstateringen af økonomiske og sociale Kjendsgjæringer og Aarsagssammenhæng; hvis endelige Maal er Forberedelsen af lovgiveriske eller administrative Beslutninger; og ved hvilken Afhøringen af Vidner og Sagkyndige anvendes som Hovedmiddel til Løsningen af hin Opgave og Befordringen af dette Maal.» Af saadanne Enquêter haves der to forskjellige Arter: den «ufuldstændigt organiserede», hvor Enquête-Anordneren (Ministerium, Rigsdag, Kommunalbestyrelse etc.) søger at faa et faktisk Tanke- og Stemningsmateriale over Enquétens Gjenstand, medens han forbeholder Fremtiden og i denne nærmest sig selv at afgjøre, om der i dette Materiale indeholdes Opfordring til legislative eller administrative Beslutninger, — og den «fuldstændigt organiserede», hvor han ikke blot lader samle Materiale for Fremtiden og sig selv, men desuden ønsker Bearbejdning af det Samlede, samt Betænkninger og Anbefalinger paa Basis af det indvundne Totalresultat.

Ønskes der optaget en «ufuldstændigt organiseret Enquête» er det logisk rigtigt, at dennes Anordner selv

udarbejder et detailleret Program af Spørgsmaal, som de afhørte Personer ville have at besvare. Anordneren vil altsaa udelade saadanne Spørgsmaal, som han mener at være underrettet om ad anden Vej, omend den, der afhører Vidnerne, kunde anse disse Spørgsmaals Medtagelse for hensigtssvarende; thi det er hin, ikke denne, der skal belæres. Omvendt kan han medtage Spørgsmaal, som Afhøreren anser for overflødige. — Ved den «fuldstændigt organiserede Enquête», hvorved Afhørerne skulle sættes i Stand til at afgive Betænkninger, fremsætte Forslag o. L., vil Udarbejdelsen af et saadant detailleret Spørgsmaals-Program være en højst ulogisk Forholdsregel. Thi Vidneafhørerne ere i dette Tilfælde Forskere, hvem andre Personers *viva-voce*-Meddelelser skulle være et Erkjendelsesmiddel, og den første Betingelse for ved Spørgsmaal at komme paa Spor efter Sandheden er, at de udfinde de rigtige Spørgsmaal, idet de erkjende at nogle, som de paa Grund af det medbragte Kjendskab til Gjenstanden ved Forhørets Begyndelse gik ud fra, ere irrelevante, at andre maa formuleres anderledes end det oprindeligt skete, og atter andre helt ny maa indskydes, kort sagt: idet de ved at spørge stedse bedre lære, hvorledes de skulle spørge. Altsaa maa Anordneren kun ganske i Almindelighed betegne det Problem, der skal undersøges, og overlade Enkelthederne til Enquêtekommissionen. Det er ved en fuldstændig Enquête umuligt i Forvejen at vide, hvilke Spørgsmaal, der bør stilles: til nogle af de afhørte Personer bør der stilles saadanne eller saadanne Spørgsmaal, til andre ganske andre. Der maa her gives Afhørerne fri Hænder.

Som Afhørere vil, efter Dr. Embdens Anskuelse, ved den ufuldstændige Enquête Embedsmænd i deres Forret-

ningskreds bedst fungere; hvor der skal foretages en fuldstændig Enquête, bør der nedsættes en særlig Kommission. Hvad Optegnelsesmetoden angaar, bør der ved den førstnævnte Art kun føres en lakonisk Protokol; ved den sidstnævnte er en stenografisk Beretning derimod nødvendig. Hvad Slutningsbearbejdningen angaar, bør der hist af en Tredjemand udfærdiges et Excerpt, der ikke kan kontrolleres; hvorimod der her af Kommissionen maa gives en Slutningsberetning, der paa ethvert Punkt lader sig kontrollere. — Det er de Hovedregler, Dr. E. giver for de to forskjellige Fremgangsmaader; men han indrømmer, at forskjellige Modificationer ere mulige.

Spørges der om, hvilken af de to Grundtyper der bør foretrækkes, saa indrømmer Dr. E., at de begge ere relativt berettigede, og at de begge fremdeles ville komme til Anvendelse. Den Opfattelse, at den saakaldte fuldstændigt organiserede Enquête skulde være absolut fortrinsberettiget, hviler, mener han, paa en Miskjendelse baade af hvad den politisk-historiske Udvikling fordrer og af den indre Nødvendighed. — Den ufuldstændigt organiserede Enquête skylder politisk sin Fremkomst til Embedsmandsstatens Ide. Den hviler paa den Erkjendelse, at det i visse Tilfælde er nyttigt for Statsstyrelsen, naar Øvrigheden giver Undersaatterne, de Regerende de Regerede Lejlighed til efter en bestemt Plan at meddele deres Besværinger, deres Stemninger og Ønsker, for at der derpaa kan træffes en velovervejet Afgjørelse af, om hvad der skal gjøres, hvis Noget skal gjøres. Benyttelsen af Undersaat-Forstanden i Embedsmandsstaten er den ufuldstændigt organiserede Enquêtes Grundtanke. — Derimod er den fuldstændige Enquête politisk et Barn af Parlamentarismen. Her spørger

ikke en velmenende Regent, om hvor Skoen trykker hans tro Undersaatter, men Statsborgeren ser til, om Love, Administrationsindretninger, Øvrighed og Embedsmænd trænge til Rectifikationer. Den er altsaa et af den moderne Stats Kontrol- og Virkemidler. — Imod Forlangendet om den sidstnævnte Grundtypes Eneherredømme, kan der nu for det Første gjøres den Indvending, at Bureaumatiet endnu ikke har mistet sin Betydning. Men ikke blot politiske ogsaa indre Grunde retfærdiggjøre begge Formers Bestaaen ved Siden af hverandre: Hensynet til Enquêternes forskellige Opgaver gjør, at snart den ene Form snart den anden vil være at foretrække.

Ved Enquéterne tilsigter man at fremskaffe Materiale for Induktionsslutninger, at revidere de hidtil gjorte Induktionsslutninger og at begrunde ny Slutninger. «I de Tilfælde, hvor Vanskeligheden fortrinsvis hviler paa manglende Kjendskab til Kjendsgjerninger, vil Anordneren vælge den ufuldstændige Enquête; i de Tilfælde, hvor Vanskeligheden fortrinsvis er at føre tilbage til Strid om Kjendsgjerningernes Vægt og de Slutninger der bør drages af dem, vil han anordne en fuldstændig Enquête. Thi den ufuldstændige er efter sit hele formelle Anlæg et langt virksommere Redskab end den fuldstændige til at samle store Mængder af Kjendsgjerninger, navnlig naar de ere spredte over et stort Omraade. De nyeste tyske Undersøgelser af Arbejdsforhold have medført Afhøringen af i det Mindste ti tusinde forskellige Personer paa 559 forskellige Steder; det er heraf klart, at med Hensyn til Muligheden af at samle faktisk Materiale staar en saadan ufuldstændig Enquête langt over den fuldstændige, og at den med Hensyn til lagttagelsernes Masseagtighed nærmer sig de statistiske Bureaues Arbejder. Der-

imod er den fuldstændige Enquête langt forud for den ufuldstændige med Hensyn til Kjendsgjærningernes Diskussion, med Hensyn til en mangesidig, indsigtfuld og kontrolleret Induktion. Naar det nu erindres, at allerede inden den officielle Undersøgelse af Lærlinge-forholdene var Spørgsmaalets faktiske Grundlag saa temmelig bekjendt, hvorimod der meget stredes om, hvilke Slutninger Lovgiveren skulde drage af Kjendsgjærningerne, saa kan det ikke forundre, naar vi i Slutningsberetningen over denne Undersøgelse læse: «Hvor^o omfangsrigt Undersøgelserne end have været anlagte, saa have de dog ikke fremkaldt en stor Mangfoldighed af Ideer og Forslag». Naar der her foreligger en uhyre Sum af Enquête-Arbejde men kun meget ringe Berigelse for Tanken, saa er dette Misforhold ligefrem begrundet deri, at ved denne Lejlighed blev Enquæten ikke anvendt i den Form, der svarede til dens Opgave. Her forelaa der nemlig et Problem, med Hensyn til hvilket Kjendsgjærningerne for største Delen vare bekjendte, hvorimod der var de største Meningsforskjelligheder med Hensyn til deres Forstaaelse og med Hensyn til de Slutninger, der burde drages af dem. Her trængtes til Diskussion, ikke til Indsamlen af Kjendsgjærninger. Naar det havde behaget Forbundsraadet, i Stedet for den af det anordnede Fremgangsmaade, at nedsætte en Kommission paa maaske ni Personer, bestaaende af Arbejdsgivere, Arbejdere og nogle juridisk og økonomisk dannede uafhængige Personer, og at betro dem det Hverv efter Afhøring af Sagkyndige og i Sagen interesserede Personer at afgive Beretning om de omspurgte Forhold og om Tilraadeligheden og Formen for en Revision af de paagjældende Bestemmelser i Industriordningen; naar denne Kommission da paa en fuldstændig

fri Maade grundigt havde afhørt ikke 10,000 men blot 50 til 100 Personer fra alle Dele af Landet, og sluttelig paa Basis af de stenograferede Udsagn selv var traadt sammen til Raadslagning for at konstatere Dissensen i sin egen Midte og maaske blive enige i nogle Punkter; naar kort sagt der var blevet valgt den med Enquétens Opgave stemmende Form, — saa tror jeg (Dr. E.) ganske vist ikke, at de til Læringlevæsenet og Arbejdsforholdene sig knyttende Stridsspørgsmaal strax vare blevne udjævnede; men derom er jeg overbevist, at Regeringen sluttelig snarere vilde have haft Ret til at beklage sig over alt Andet end over Mangel paa Ideernes og Forslagenes Mangfoldighed; og for usandsynlig anser jeg det, at der i Rigsdagen efter Afgivelsen af Beretningen over saadan en Enquête kunde finde Debatter Sted, i hvilke man slet ikke mærkede, at Undersøgelsernes Udbytte havde øvet nogen Virkning paa Lovgivernes Anskuelser.» Som Exempel paa en omvendt Incongruens mellem Opgave og Form anfører Dr. E. den fuldstændigt organiserede Enquête, der i England optoges over Hungersnøden i Orissa 1866. Blaabogen herover forøgede kun Rækken af tidligere Rædselsberetninger af samme Art; men med Hensyn til Midlet imod fremtidige Hungersulykker bragte Orissa-Undersøgelsen intet Nyt; en senere ufuldstændigt organiseret Enquête, foranstaltet af Chefen for det statistiske Bureau i Bengalen, Hunter, viste sig i saa Henseende langt mere praktisk. —

Prof. Cohn indskærper, under Benyttelsen af engelske Exempler, forskellige Regler. Bl. A. fremhæver han Fordele ved Undersøgelsernes Specialisering og ved de mundtlige Vidneforhør. Ogsaa fremhæver han Betydningen af stenografiske Referater og af Undersøgelsernes Offen-

liggjørelse. Den engelske Presse opmuntres ofte ligefrem af Avtoriteterne til hurtigt at bringe Referater og nyder i saa Henseende betydelige Begunstigelser. Er Undersøgelsen tilende, bør hele Materialet snarest muligt trykkes og udbydes til Salg mod en ubetydelig Pris; — naar man i Tyskland, og andre Lande, behandler Materialet «confidentielt», forstaar C. ikke Meningen hermed. Endelig anbefaler han en paa det store Publikum beregnet Bearbejdelse af Materialet, der i sin ubearbejdede Skikkelse jo oftest vil findes at være for omfangsrigt og for ufordøjeligt for de Fleste. — Ogsaa Docent Stieda giver under sin Fremstilling af det franske Enquêtevæsen flere nyttige Vink. Men hverken til hans eller til Cohns, Embdens og andres Sagforstandiges Fordringer er der af den tyske Regering blevet taget meget Hensyn, og Følgen er da bleven, at Resultatet af de nyeste tyske Enquêtes*) af alle Parter betragtes som lidet fyldestgørende. Manglerne i Arbejdsforholdene have de vel bekræftet, men om Tilstedeværelsen af dem var man jo saa temmelig paa det Røne; — af Bidrag til deres Afhjælpning angives der ikke mange, og dertil var det jo netop, at der trængtes. Nogle af de Spørgsmaal, der, naar de faktiske Tilstande ere blevne retteligt undersøgte og tilbørligt prøvede, ville komme for, skulle vi nævne i en følgende Artikel.

A. P.

*) Jfr. de hos C. Heymann i Berlin udkomne: •Ergebnisse der über die Frauen- und Kinderarbeit in den Fabriken auf Beschluss des Bundesraths angestellten Erhebungen, zusammengestellt im Reichscanzler-Amt•, og •Ergebnisse der über die Verhältnisse der Lehrlinge, Gesellen und Fabrikarbeiter auf Beschluss d. Bundesraths angest. Erhebungen• etc.
